Památková ochrana vesnických sídel
Protection of Village Settlements

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV

Zubrnice, usedlost čp. 61, průhled kostelu, foto 1980
Zubrnice, homestead No. 61, through view of the church, photo 1980

Pro památkovou péči o stavby venkovského stavitelství byl počátek 90. let 20. století skutečně přelomovým obdobím. Přes veškeré snahy památkářů zůstávaly až do té doby na vesnicích pod legislativní ochranou pouze jednotlivé kulturní památky, větší soubory chráněných staveb se nacházely jedině ve skanzenech. V prvních letech po návratu demokratického společenského zřízení došlo k postupnému vyhlášení 278 vesnických památkových rezervací a zón. Plošná ochrana těchto území od té doby pomáhá uchovat mimořádně cenný obraz a urbanistickou strukturu venkova českých zemí.

Protože se zcela proměnil způsob venkovského života, zásadní metodickou výzvou zůstává nutná proměna původní funkce staveb, zejména pak těch, které byly přímo navázané na starší formy zemědělského hospodářství. Značný důraz je kladen nejen na obnovu „lidového" tvarosloví, ale i uchování materiálové a konstrukční autenticity jednotlivých objektů. Pro finanční podporu obnovy staveb venkovského stavitelství bylo zřízeno několik dotačních titulů, z nichž nejvýznamnější je Program péče o vesnické památkové rezervace a zóny a krajinné památkové zóny Ministerstva kultury České republiky.

The beginning of the 1990s was a truly breakthrough period for the preservation of rural buildings. Despite all the efforts of the conservationists, only individual cultural monuments in the villages were under legislative protection, with the exception of complexes that could be found in open-air museums. 278 listed village reserves and zones were gradually declared in the first years after the return of the democratic social system. Since then, the area protection of these areas has helped to preserve the extremely valuable image and urban structure of the countryside of the Czech lands.

Because the way of rural life has completely changed, the fundamental methodological challenge remains the necessary transformation of the original function of buildings, especially those that were directly linked to older forms of farming. Considerable emphasis is placed not only on the renewal of the "folk" morphology, but also on the preservation of the material and structural authenticity of the individual objects. Several subsidy titles have been established for the financial support for the renovation of rural construction buildings, the most important being the Care Program for Rural Heritage Reserves and the Zones and Landscape Conservation Zones of the Ministry of Culture of the Czech Republic.

Zubrnice, vesnická památková rezervace, obec vrcholně středověkého původu, dřevohlinité domy po polovině 19. století nahrazovány zděnými klasicistními, po roce 1945 chátrání a zánik mnoha objektů, urbanismus sídla přesto zachován, od 70. let 20. století zde budován skanzen v živé vesnici, volné parcely doplňovány domy přenesenými z okolí, plošná ochrana vyhlášena v roce 1995

Zubrnice, protected village area, late mediaeval origin, wood-clay buildings replaced with brick Classicist buildings in the second half of the 19th century, deterioration and extinction of many buildings after 1945, however, the urban structure still remaining, an open-museum gradually established in the village since the 1970s, houses from surrounding areas moved to vacant lots, areal protection declared in 1995

Zubrnice, výměnek z Loubi, stav před přenesením, foto 1990; stav po přenesení a obnově, foto 2019; náves se studnou, foto 2019
Zubrnice, rent-charge from Loubi, before transfer, photo 1990; after transfer and renovation, photo 2019; village common with a well, photo 2019

Zubrnice, mlýn z Homole u Panny, foto 2019
Zubrnice, mill from Homole near Panna, photo 2019

Hlinsko, Betlém, dům čp. 62, foto 1988; v průběhu obnovy roubené konstrukce, foto 1992; stav po obnově, foto 2003
Hlinsko, Betlém, house No. 62, photo 1988; during renovation of timber construction, photo 1992; after renovation, photo 2003

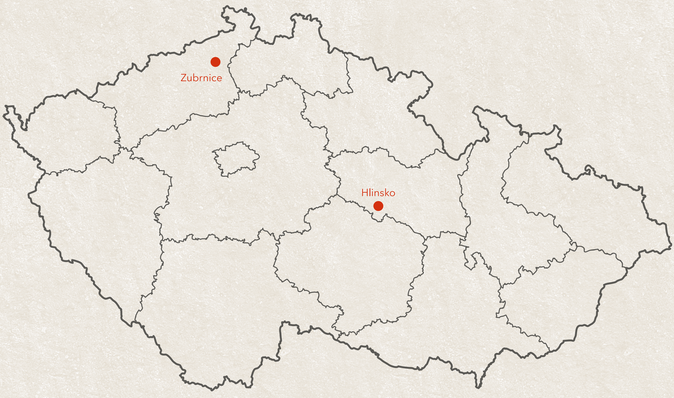
Hlinsko, Betlém, dům čp. 159, foto 2019
Hlinsko, Betlém, house No. 159, photo 2019

Hlinsko, Betlém, kupecký krám, foto 2019
Hlinsko, Betlém, merchant's shop, photo 2019

Hlinsko, Betlém, památková rezervace lidové architektury, dochovaná zástavba datovaná od první poloviny 18. století, od 60. let 20. století postupná devastace domků, počátek zlepšení v 80. letech 20. století, v roce 1995 vyhlášena plošná památková ochrana z důvodu jedinečnosti dochovaného urbanistického celku převážně roubených domů drobných řemeslníků ve středu města

Hlinsko, Betlém, folk architecture protected reservation, origins of reserved built-up area in the first half of the 18th century, since the 1960s gradual devastation of houses, first improvements in the 1980s, area protection declared in 1995 for the reason of exceptionally preserved urban complex of mostly timbered houses of small tradesmen within the town centre

Památková ochrana vesnických sídel
Protection of Village Settlements

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV

Doubrava u Chebu, letecký pohled na vesnici, foto 2019
Doubrava near Cheb, village aerial view, photo 2019

Doubrava u Chebu, vesnická památková rezervace, dochovaná urbanistická struktura typické chebské vesnice s velkými uzavřenými statky, na konci 80. let 20. století zchátralé nemovitosti často v rukou nových majitelů, po revoluci obnova s přispěním státních dotací, v současné době zde nacházíme nejlépe zachované a nejkoncepčněji památkově obnovené venkovské stavby Karlovarského kraje

Doubrava u Chebu, protected village area, preserved urban structure of a typical Cheb region village with large enclosed farmsteads, deteriorating properties often in hands of new owners towards the end of the 1980s, after the Velvet Revolution restoration with the help of state funding, currently one of the most exquisitely and conceptually preserved buildings of rural areas in the Karlovy Vary region

Doubrava u Chebu, dům čp. 13, foto 1989, 2019
Doubrava u Chebu, house No. 13, photo 1989, 2019

Salajna, vesnická památková zóna, urbanistická struktura obce sice částečně zasažená demolicemi, přesto většina rozptýlených uzavřených statků lánové vesnice zachována, pozitivní dopad „chalupaření", po revoluci často noví majitelé, s podporou státních dotací objekty zachráněny, obydleny, slouží i pro komerční ubytování

Salajna, protected village area, although urban structure of the village partially affected by demolitions, most dispersed enclosed farmsteads of the village preserved, positive influence of ‚cottage/ weekend house' culture, many new owners after the Velvet Revolution, many objects restored and saved with the help of state funding, then inhabited, currently often serving as tourist accommodation

Salajna, statek čp. 12, foto 1985; stav po obnově, foto 2014
Salajna, farmstead No. 12, photo 1985; after renovation, photo 2014

Žďár v Podbezdězí, vesnice v působivém krajinném rámci, foto 2019
Žďár v Podbezdězí, village in impressive landscape backdrop, photo 2019

Žďár v Podbezdězí, usedlost čp. 8 po obnově, celek roubeného průčelí, v pozadí usedlost čp. 7, foto 2019
Žďár v Podbezdězí, homestead No. 8 after renovation, complete timber front face, homestead No. 7 in the background, photo 2019

Žďár v Podbezdězí, usedlost čp. 10 po obnově, detail roubení a celek průčelí, foto 2019
Žďár v Podbezdězí, homestead No. 10 after renovation, detail of timber works and complete front face, photo 2019

Žďár v Podbezdězí, vesnická památková rezervace, situovaná v mimořádně působivém krajinném reliéfu, terasovitě uspořádaná lánová plužina, domkářská zástavba v hluboké pískovcové rokli v sousedství návsi, půdorysné uspořádání s podkovovitou návsí středověkého původu, intaktní zachování zástavby, výraznější obnova usedlostí v posledních patnácti letech, ukázky citlivého památkového přístupu

Žďár, protected village area, situated in remarkably compelling landscape near Bezděz, terraced forest village , built-up area in deep sandstone ravine neighbouring the village common, ground plan with horseshoe shaped common of mediaeval origin, built-up area intact, homesteads renovation mainly in the past 15 years, demonstration of sensitive heritage care

Památková ochrana vesnických sídel
Protection of Village Settlements

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV

Komárov, usedlost čp. 5, stav po celkové obnově, foto 2019
Komárov, homestead No. 5, after complete renovation, photo 2019

Komárov, venkovská usedlost čp. 5, tradiční selská architektura Soběslavsko-veselských blat z druhé půle 19. a počátku 20. století, dlouhodobá devastace způsobená provozem zemědělského družstva, v 90. letech 20. století mezi nejohroženějšími památkami jižních Čech, část hospodářských budov zanikla, od roku 2002 postupná stavební obnova, při opravě obytného stavení objevena konstrukce unikátní roubené komory z roku 1815

Komárov, rural homestead No. 5, traditional rural architecture of Soběslav-Veselí marshland region from the second half of the 19th and the beginning of the 20th century, long-term devastation caused by operations of co-operative farm, in the 1990s among most endangered monuments of South Bohemia, part of agricultural buildings disappeared, gradual building renovations carried out since 2002, during reconstruction of habitable part a unique construction of timbered pantry from 1815 discovered

Komárov, usedlost čp. 5, stav v době družstevního využití, foto 1988
Komárov, homestead No. 5, during times of farm collective utilization, photo 1988

Komárov, usedlost čp. 5, stav na počátku stavební obnovy, foto 2002
Komárov, homestead No. 5, at the beginning of renovation, photo 2002

Záluží u Vlastiboře, usedlost čp. 8 v dlouhodobě udržovaném stavu, foto 1986
Záluží u Vlastiboře, homestead No. 8 in long-term maintained state, photo 1986

Záluží u Vlastiboře, venkovská usedlost čp. 8, vrcholná ukázka architektury Soběslavsko-veselských blat z 60. let 19. století, zejména v exteriéru si díky průběžné údržbě uchovala vysoký stupeň autenticity, společně se sousední usedlostí čp. 9 je jedním z určujících prvků urbanismu vesnické památkové rezervace

Záluží u Vlastiboře, rural homestead No. 8, supreme example of Soběslav-Veselí marshland region architecture from the 1860s, thanks to continuous maintenance high level of authenticity remained mainly in the exterior sections, together with neighbouring homestead No. 9 one of defining features of village protected area urbanism

Záluží u Vlastiboře, usedlost čp. 8 v dlouhodobě udržovaném stavu, foto 2019
Záluží u Vlastiboře, homestead No. 8 in long-term maintained state, photo 2019

Dobrovíz, vesnická památková rezervace, vesnice prameny doložená již k roku 1238, svědčí o prosperitě úrodné zemědělské oblasti, dochované relikty pozdně středověké i barokní stavební činnosti, dnešní podobu určují výstavné usedlosti s patrovými domy zděnými od konce 18. století z místní opuky, třízivý dopad kolektivizace a následné devastace, před rokem 1989 zabránila památková ochrana nejcennějších usedlostí jejich demolici, ve změněných společenských podmínkách jejich postupná obnova s přispěním finančních dotací státu

Dobrovíz, village protected area, archival sources show origins since 1238, proves agricultural prosperity of the area, preserved relics of mediaeval and Baroque building activities, current appearance successful with brick, one storey homesteads from local limestone from the end of the 18th century, heavily affected by collectivisation and following devastation, heritage care saved the most valuable objects before 1989, their gradual restoration after change of regime and social conditions with financial support of state funding

Dobrovíz, usedlost čp. 4, návesní průčelí po obnově střechy, foto 1999; stav po obnově fasád, foto 2019
Dobrovíz, homestead No. 4, village common forefront after roof renovation, photo 1999; after facade renovations, photo 2019

Dobrovíz, usedlost čp. 27, hlavní průčelí, foto 2004; usedlosti čp. 5 a 27, stav po obnově fasád, foto 2016
Dobrovíz, homestead No. 27, main forefront, photo 2004; homesteads Nos. 5 and 27, after facades renovations, photo 2016

Památková ochrana vesnických sídel
Protection of Village Settlements

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV

Merboltice, bývalý mlýn čp. 98, poloroubený podstávkový dům z 2. poloviny 18. století, doplněný mladším dvoupatrovým křídlem s pavlačí, ukázka dlouhodobě pečlivě udržované památky venkovského stavitelství, foto 2019
Merboltice, former mill No. 98, partially-timbered Upper Lusatian house from the 2nd half of the 18th century, with added two-storey wing with porch at later stage, example of well-maintained rural architecture, photo 2019

Děčínsko, podstávkové domy, po odsunu obyvatel roku 1945 množství venkovských domů zaniklo, jejich individuální ochrana před rokem 1989 nedostatečná, o záchranu se zasloužili zejména chalupáři, po změně společenských poměrů rozvoj spolupráce s německými spolky, nárůst povědomí o evropské jedinečnosti podstávkových domů a jejich postupná obnova

Děčín area, Upper Lusatian houses, many houses disappeared after the expulsion of inhabitants in 1945, before 1989 individual protection inadequate, mainly cottagers deserve credit for rescuing remaining buildings, after the change of social situation development of co-operation with various German associations, increase in awareness regarding the uniqueness of Upper Lusatian houses and their gradual renovations

Lipová u Šluknova, dům čp. 424, foto 2002; stav po obnově, foto 2016, 2019
Lipová u Šluknova, house No. 424, photo 2002; after renovation, photo 2016, 2019

Rumburk, čp. 887, foto 1986; stav po obnově, foto 2011
Rumburk, house No. 887, photo 1986; after renovation, photo 2011

Úpice, dřevěnka čp. 92, patrový dům z počátku 17. století sroubený z nehraněných kuláčů, ojediněle dochovaný doklad raně novověkého domu s prvky venkovské architektury na malém městě, od roku 2010 status národní kulturní památky, roku 2018 dokončena rekonstrukce založená na zachování veškerých autentických prvků a konstrukcí pocházejících z doby od počátku výstavby až do poloviny 20. století, památka zpřístupněna veřejnosti

Úpice, wood timber house, No. 92, one storey timbered house from round timber from the beginning of the 17th century, unique testimony to early Modern Era with elements of rural architecture of a small town, listed building since 2010, reconstruction based on preserving all authentic and constructional elements from its origins to the middle of the 20th century completed in 2018, made accessible to public

Úpice, dřevěnka čp. 92, výměna pozednicového věnce, foto 2013; stav po obnově, foto 2018
Úpice, wooden house No. 92, ring beam change, photo 2013; after renovation, photo 2018

Petrov – Plže, průběžně udržované vinné sklípky, foto 1990, 2019
Petrov – Plže, continually maintained wine cellars, photo 1990, 2019

Petrov – Plže, soubor vinných sklepů, od 16. století sloužily ke skladování různých hospodářských plodin, po polovině 20. století výlučně vinařská lokalita, nejstarší vesnická památková rezervace v České republice (vyhlášena roku 1983), v druhé polovině 20. století množství menších památkově negativních stavebních úprav, v poslední době příprava studie revitalizace celého území

Petrov – Plže, complex of wine cellars, served as storage of various agricultural crops since the 16th century, since the second half of the 20th century exclusive wine location, the oldest village protected area in the Czech Republic (declared in 1983), in the second half of the 20th century many smaller unfortunate building renovations, recently preparation of study of the whole region's revitalization

